

Ярослав ГАНІТКЕВИЧ

**АДАМ СОЛОВІЙ — УКРАЇНСЬКИЙ ВЧЕНИЙ
(ДО 70-РІЧЧЯ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТІ)**

В зв'язку з відкриттям пам'ятника до 70-річчя загибелі Львівських вчених, в ЗМІ та офіційних документах говориться про розстріляних польських професорів та членів їхніх родин, яких заарештував спеціальний підрозділ гестапо. При цьому не згадується, що убиті були різного походження і національності, що серед розстріляних професорів був українець — професор-пенсіонер Адам Соловій з 19-річним онуком Адамом Міксевичем.

Адам Соловій був професором акушерства і гінекології, директором Львівської акушерської школи, завідувачем акушерсько-гінекологічного відділу Львівського загального шпиталю; очолював лікарське товариство Львова. Його вважали найкращим фахівцем акушер-гінекологом у Львові, у кінці 30-х на початку 40-х років ХХ ст. він був найстаршим професором-медиком (старійшиною серед медиків) Львова. На початку століття він публікував перші наукові праці українською мовою в Лікарському збірнику Наукового товариства імені Шевченка, працював у „Народній лічниці“.

Однак публікації того часу (Słownik lekarzów polskich, Warszawa. 1906, 1936), та низка нових публікацій в Польщі та в Україні називають Адама Соловія виключно польським професором. Про національність і віросповідання вчених Галичини не згадували інформаційні видання Австро-Угорщини, Польщі, СРСР, низка видань незалежної України.

Про українське походження А.Соловія, про нього, як українського лікаря ми писали у виданих нами книгах: „Українські лікарі“, Біобібліографічний довідник, Кн.1, Львів, 1994, стр. 257; „Українські лікарі-вчені першої половини ХХ століття та їхні наукові школи“, Львів, 2002, с. 315,

360; „Історія української медицини в датах та іменах“, Львів, 2004, с. 44, 134, 234)

Українське походження Адама Соловія стверджує запис в метричних книгах про його народження та релігійну приналежність. Як показують архівні документи, Адам Іван Соловій народився 26 травня 1859 року в сім'ї Івана Соловія, генерального адміністратора маєтку графа Дідушицького в с. Поториця Сокальського повіту на Львівщині. Батько його Іван Соловій і дідо Михайло Соловій були греко-католицького віросповідання, мати — Ванда з родини Рігер — римо-католицького віросповідання. 20 червня 1859 року парох в Сокалі Іоан Ціпановський охрестив Адама Івана Соловія в греко-католицькому віросповіданні (ЦДІАЛ, ф. 201, оп.4а, спр.4694).

Можна припускати, що пращодавець батька граф Дідушицький та доктор медицини серед хрещених батьків сприяли тому, що після закінчення гімназії здібний хлопець Адам Іван вступив до найближчого Ягелонського (Краківського) університету на медичний факультет.

У 1884 році він отримав диплом Краківського університету як спеціаліст всіх наук лікарських. Протягом 1884—1887 років спеціалізувався з акушерства та гінекології у відомих європейської слави фахівців Віденського університету. Опісля 10 років (1887—1897) провадив приватну практику в Братиславі.

Після того, як у Львові відновлено медичний факультет, А.Соловій повернувся в рідний край. Спочатку працював асистентом Львівської акушерської школи (1897—1901).

У 1901 році почалася 30-річна діяльність А.Соловія у Львівському університеті на кафедрі акушерства і гінекології. Спочатку 42-річний лікар-науковець став доцентом кафедри. Про його високий авторитет свідчить той факт, що незабаром (1902-1903) його обрали президентом (головою) Львівського лікарського товариства. (Дещо пізніше секретарем цього товариства обрали Мар'яна Панчишина). Вже тоді А.Соловій мав низку наукових праць з різних проблем акушерства і гінекології, опублікованих в німецьких і польських медичних журналах (німецькою та польською мовами).

Працюючи в німецько-польському оточенні, Адам Соловій не забуває свого походження і рідної мови. В 1898 році в одному з перших Лікарських збірників НТШ (т.І, вип.ІІ, с. 1—7), в якому публікували перші науково-медичні праці українською мовою Є.Озаркевич, І.Горбачевський, С.Морачевська-Окуневська та ін., він публікує українською мовою першу наукову працю з акушерства — про розриви матки.

Стаття під назвою „Причинок до перервання родниці (Ruptura uteri); з клініки положнично-гінекологічної проф. А.Чижевича у Львові“. Як

більшість своїх праць підписав її одним іменем „Др. Адам Соловій“. На початку статті він пише: „Наука о предиспозиції, етіології і механізмі перервання родниці має в собі єще тільки неясного, що здає ся мені, не буде від річи майже на кожний подібний случай звернути увагу“. Далі він описує випадок жінки 36 літ, в якій при пологах настав розрив матки, глибоко аналізує механізм розриву, порівнює з даними літератури, розглядає можливі чинники.

В цей час кафедру акушерства і гінекології Львівського університету очолював її організатор, запрошений з Кракова професор Антоні Марс. Праця А.Соловія вийшла під керівництвом професора Адама Чижевича, а не А.Марса. Мабуть тому, що матеріал був зібраний під керівництвом А.Чижевича ще до прибуття до Львова професора А.Марса 1898 року та до відкриття відповідно університетської кафедри.

У 1908 році Адам Соловій отримав звання професора, його перевели на посаду професора кафедри акушерства і гінекології Львівського університету.

Коли у квітні 1918 року помер проф. А.Марс, керівником кафедри у 1919 році став проф. А.Соловій. Це був період становлення Західно-Української Народної республіки (ЗУНР), українсько-польське збройне протистояння, яке закінчилося не на користь українців. Деякий час університет не працював.

1921 року нове польське керівництво університету, назву якого замінено (замість імені цісаря Франца Йозефа 1, який відновив медичний факультет Львівського університету у 1894 році, надано університетові ім'я польського короля Яна Казімежа), призначено керівником кафедри акушерства і гінекології Казімежа Бохеньського, уродженця Великопольщі, котрий тільки в 1920 році отримав звання доцента. А.Соловія, який уже 13 років мав звання професора, повернули на посаду професора кафедри (14). Чи мало тут значення його українське походження, чи вік: йому тоді виповнилося 62 роки, але в університеті були професори-медики, які залишалися керівниками кафедр до 66—74 років!

Одночасно з працею на кафедрі професор А.Соловій мав лікарську практику в Львівському загальному шпиталі. Ще у 1910 році він став провідним фахівцем — „примарієм“ (завідувачем) акушерсько-гінекологічного відділу Загального шпиталю, тут він пропрацював „примарієм“ та ординатором 20 років — до виходу на пенсію. Ще один важливий напрямок діяльності А.Соловія — робота у Львівській акушерській школі, в якій він почав викладання ще у 1897 році. Школа мала назву „Імператорсько-королівська школа акушерства у Львові“, створена 1875 року на базі акушерської школи Медичного колегіуму (заснованої 1784 року). У 1918 році, після розпаду Австро-Угорщини, її перейменовано

на Державну акушерську школу у Львові. З 1919 по 1930 роки проф. А.Соловій очолював цю школу. *(У 1939 році після встановлення радянської влади на базі школи створено Львівську фельдшерсько-акушерську школу, яку 1954 року перейменовано у Львівське медичне училище. З 1993 року — Львівський державний медичний коледж імені А.Крупинського).*

А.Соловій разом з іншими українськими лікарями брав участь у розвитку „Народної лічниці“, яку заснував Є.Озаркевич при підтримці митрополита Андрея Шептицького, приймав жінок у відділі акушерства і гінекології лічниці.

Адама Соловія характеризували як лікаря широкого профілю, блискучого хірурга-гінеколога, талановитого наукового працівника. Він перший у Польщі застосував щипці Келанда, опрацював і розширив покази до застосування кесарового розтину, досліджував клініку і лікування хронічних запальних процесів, фіброміом та раку матки, патологічну анатомію плаценти, запропонував модифікацію циркуля для вимірювання таза. Він зробив внесок у розвиток української медичної термінології.

Автор близько 50 наукових праць, опублікованих за період з 1888 року у таких виданнях, як „Zentralblat Gynaecologie“, „Wiener Klinische Wochenschrift“, „Przegląd lekarski“, „Tygodnik lekarski“ та ін. Йому належить підручник акушерства „Nauka położnictwa dla położnych), який видано у Львові польською мовою за Австро-Угорщини (1911) та перевидано за польської влади (1922). Він автор двох монографій про лікування хронічних запальних процесів матки та про патологічну анатомію плаценти.

1930 року професор Адам Соловій, якому виповнився 71 рік, вийшов на пенсію. У той час він був єдиним професором-українцем серед медиків Львова, який отримав диплом професора ще за Австро-Угорщини (М.Панчишин був „народним“ професором Українського (таємного) університету, без державної атестації).

Коли у 1939 році настала війна німців з Польщею, до Західної України і Перемишля увійшли радянські війська Адам Соловій залишався пенсіонером поважного віку, доглядав онука-школяра Адама Міксеви-ча.

22 червня 1941 року почалася війна Німеччини з СРСР. З приходом німців у Львові 30 червня Ярослав Стецько оголосив відновлення Української Державності. Почалися масові переслідування, арешти, виселення і репресії багатьох жителів. Ще 29 червня 1941 року радянські війська залишили Львів. Почато доступ населення до залишених енкаведистами в'язниць. Великий шок багатьох мешканців викликало виявлення розстріляних і закатованих рідних і близьких осіб, вбивство енкаведистами у Західній Україні близько 21300 чоловік!

Тому маловідомими стали трагічні події в перші дні липня. В ніч з 3 на 4 липня, гестапівці провели арешти львівських вчених. Заарештовано 23 львівських професорів, головно медичного факультету університету (з 1940 року — Львівського медичного інституту) та Політехніки і членів їх родин або навіть випадково присутніх в помешканні на час арешту.

Коли до помешкання Адама Соловія увірвалися гестапівці, він був з донькою і онуком Адамом. Комісар поліції Курт запитав доньку професора, чи є ще в неї діти. Вона відповіла, що є ще донька. Тоді Курт разом з професором заарештував його онука 19-річного Адама Міксевича, який в цьому році закінчив середню школу.

Заарештованих відвозили автами до будинку „Бурса Абрагамовича“ в комплексі гуртожитків Львівської політехніки на нинішній вулиці Бой Желенського. Після коротких допитів гестапівці відпустили арештованих слуг (які були в помешканні на час арешту) і тільки одного професора Францішка Гроєра, педіатра, якого дружина була англійкою, а він сам був німецького походження. Пізніше він розповів про жахливі події тієї ночі, брутальне поводження нацистів, — професорів били, їхніх дружин перед розстрілом примусили відмивати приміщення від крові.

Перед світанком 22 львівських вчених, в тому числі 9 професорів і 3-х доцентів медиків (прізвища їх вже не раз публікувалися, в т.ч. в наших працях) разом з рідними і близькими (всього 40 осіб) виводили по чотири особи з приміщення на поблизу схили Кадетської гори (нині — Вулецьких пагорбів біля теперішньої вулиці Сахарова), викопали там ями і над ними провели розстріли невинних жертв злочинної фашистської ідеології.

Видатних науковців і практиків, які протягом багатьох років надавали львів'янам кваліфіковану медичну допомогу (нерідко європейського рівня), готували молодих лікарів, акушерок, становили медичну еліту Львова, деякі з них своїми працями збагатили світову медицину — протягом кількох годин фашисти перетворили на гору трупів... Разом з вченими-поляками замордовано українця, професора медицини Адама Соловія і його онука.

В тогочасних обставинах німецької окупації доля арештованих професорів не була оголошена, лише деякі родини у близькому колі висловлювали думку про вбивство вчених.

Пізніше стало відомо, що перед наближенням кінця гітлерівської окупації, у ніч з 7 на 8 жовтня 1943 року спеціальний загін молодих євреїв із гетто під наглядом гестапівців розкопав групі захоронення і провів ексгумацію останків розстріляних вчених та їх родин. Тіла перевезли до Лисиницького лісу і спалили разом з іншими жертвами гітлерівців. Рештки костей перемололи на спеціальній машині. Так окупанти

намагалися затерти сліди своїх нелюдських злочинів. Ці факти і виконавці вбивства були виявлені значно пізніше.

Могили польських вчених і професора Адама Соловія немає, їх попіл розвіяно десь у Лисиницькому лісі.

Тож нехай розбудовувані пам'ятники будуть виявом нашої шани як до пам'яті невинно замордованих львівських польських вчених, так і пам'ятним знаком на місці трагічної загибелі нашого краянина Адама Соловія, видатного українського вченого, який разом зі своїми вихованцями — лікарями і акушерками — допоміг прийти на світ багатьом тисячам львів'ян і громадян нашого краю.